

Globalisaatioraportit, sosiaalinen ulottuvuus ja kansallinen kilpailukyky

PEKKA KOSONEN

Globalisaatio on nähty ihmisten ja ideoiden vapaan liikkumisen lupauksena, mutta myös omien työpaikkojen syöjänä ja amerikkalaisen unelman levittämisenä vaikka väkipakolla. Nyt myös kansainväliset järjestöt, kansalliset hallitukset ja etujärjestöt ovat heränneet laatimaan tai laadittamaan raportteja globalisaation uhkista ja mahdollisuuksista. Seuraavassa analysoin eräitä tällaisia viimeaikaisia raportteja, osin kansainvälisen tason ja osin kansallisia, suomalaisia ja tanskalaisia, julkaisuja. Ajatuksena on erityisesti tarkastella taloudellisen globalisaation/kilpailukyvyn sekä globalisaation sosiaalisen ulottuvuuden suhdetta. Raporttien läpikäynti on eräänlaista tekstianalyysia, kriittistä lähilukua.

Esitys alkaa taustoituksella, tiiviillä katsauksella globalisaatioteorioihin ja erityisesti niissä valittuihin näkökulmiin. Tästä kumpuaa jaottelu toisaalta yleisiin globalisaatioteorioihin ja kansallisesta näkökulmasta esitettyihin tulkintoihin, toisaalta globalisaation korostamiseen taloutena ja sosiaalisen ulottuvuuden näkeviin tarkasteluihin. Tämän jälkeen esittelen kuudesta raportista muodostuvan aineiston. Näistä analysoin ensin kahden kansainvälisen tason julkaisua, sitten vertaillen suomalaisia ja tanskalaisia raportteja. Lopuksi esitän eräitä päätelmiä.

Taustoitusta: globalisaatioteorioiden jaottelua

Globalisaatiokirjojen vyöry ei näytä olevan loppumassa. Käsitteeseen viittaavat useat taloustieteilijät ja kansainvälisen politiikan tutkijat, mutta myös tunnetut sosiologit kuten Ulrich Beck, Ma-

nuel Castells ja Anthony Giddens. Hyvää yleiskuvaa luovat Roland Robertsonin ”Globalization” (1992) ja David Heldin ja kumppaneiden ”Global Transformations” (1999). Globalisaatiota määritellään näissä eri tavoin ja eri lähtökohdista. Pidän hyvänä sellaista yleistä ja laajaa määritystä, jonka esimerkiksi Robertson (1992) on esittänyt (ks. myös Kosonen 1999). Se sisältää kaksi elementtiä: Globalisaatio on sosiaalinen prosessi, jossa 1) maantieteelliset ja kansallisvaltiolliset rajoitukset taloudellisille, sosiaalisille ja kulttuurisille yhteyksille vähenevät ja 2) ihmiset tulevat kasvavassa määrin tietoisiksi tästä rajoitusten vähenemisestä ja myös osallistuvat sen toteuttamiseen. Määritys siis yhdistää rajojen ja rajoitusten väljenemisen sitä koskevaan tietoisuuteen.

Seuraavassa esitettävän kannalta on tarpeen hahmottaa näissä käsitteellistämisisä muutamia perusjaotteluja. Ensinnäkin osa teksteistä keskittyy globalisaatioon yleensä, osa kansallisvaltion ja globaalin väliseen suhteeseen. Toiseksi globalisaatio saatetaan mieltää pääosin taloudellisena prosessina, tai polttopisteessä voivat olla globalisaation sosiaaliset vaikutukset.

1. Yleiset globalisaatioteoriat – kansallisvaltion ja globaalin välisen suhteen pohdinta. Yleisemmät globalisaatioteoriat käsittelevät (nykyisen) globalisaation eroavuutta suhteessa integraatioon tai kansainvälistymiseen. Mitkä ovat tämän prosessin perustavat piirteet? Tämä on esimerkiksi Robertsonin (1992), Beckin (1997) sekä Heldin ja kumppaneiden (1999) lähestymistapa. Mutta toisaalta monet ovat kiinnostuneita siitä, kuinka globalisaatio muuttaa kansallisvaltioiden asemaa. Heikkenevätkö kansallisvaltiot väijäämättä? Mutta myös: kuinka kansallisvaltiot

voisivat vastata globaaleihin haasteisiin? Esimerkiksi Linda Weiss (1998) on pontevasti tähdentänyt kansallistalvion edelleen aktiivista roolia. Monet tutkijat kyselevät hyvinvointivaltion kohtaloa. Toiset, kuten Ramesh Mishra (1999), näkevät hyvinvointivaltion uhanalaisena, kun taas ehkä enemmistö hyvinvointitutkijoista päätyy korostamaan hyvinvointivaltion elinvoimaa, etenkin Keski-Euroopassa ja Pohjoismaissa (Garrett 1998; Swank 2002). Molemmat tulkinnot viittaavat empiriaan, jota siis voidaan (tässäkin) tulkita varsin eri tavoin.

2. Globalisaatio taloudellisena muutoksena – globalisaation sosiaalisiin vaikutuksiin keskittyminen. Yleisintä on tarkastella globalisaation taloudellista puolta. Keskiössä ovat kansainvälinen kauppa, ulkomaiset investoinnit ja vapaat pääomaliikkeet. Jotkut, kuten Paul Hirst ja Grahame Thompson (1996), eivät näe tässä mitään erityisen uutta ja ihmeellistä, mutta vallitseva näkemys on, että muutokset ovat käänteentekeviä. Näihin ekonomistisiin tulkintoihin verrattuna laajempi globalisaationäkemykshahmottelee talouden ja sosiaalisen (miksei myös kulttuurisen) suhdetta ja myös taloudellisen globalisaation sosiaalisia vaikutuksia. Edellä mainitut hyvinvointivaltion kestävyysongelmat ovat osa tätä tarkastelua. Mutta lisäksi on tarkasteltu köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen ongelmia, ja taustalla nähdään työmarkkinoiden ja pääomaliikkeiden muutokset. Monet näkevät työmarkkinoiden jatkuvan voittajiin ja häviäjiin, häviäjien marginalisoituvan ja syrjäytyvän yhä enemmän, samalla kun sosiaalinen solidaarisuus hupenee. Tämän nähdään tapahtuvan sekä maailmanlaajuisesti että yksittäisten maiden sisäisesti. Siis eriarvoisuudet kasvavat, jollei löydetä tehokkaita vastalääkkeitä – tästä kumpuaa globaalin hallinnan pohdiskelu (Saari 2004).

Muitakin erotteluja varmasti löytyy. Yksi on Helden ja Anthony McGrew'n (2005) pyrkimys jaotella globalisaatiotutkijat kahteen leiriin. Toisaalla ovat ne, jotka ajattelevat maailman todella globalisoituvan; heitä kutsutaan globalisteiksi. Monet globalistit – mutta eivät kaikki – mielivät kehityksen myönteisenä. Toisaalla ovat ne, jotka ajattelevat, että globalisaatiokeskustelu on silkkaa huijausta; heitä kutsutaan globalisaation vastustajiksi tai paremminkin epäilijöiksi. En ole varma jaottelun osuvuudesta, mutta jossain yhteydessä sillä saattaa olla käyttöä.

Aineisto

Tarkoitukseni on vertailla ja analysoida erilaisia globalisaatioreportteja. Näillä raporteilla ei tarkoiteta akateemisia tutkimuksia, vaan lähinnä kansainvälisten järjestöjen ja eri maiden hallitusten, työnantajajärjestöjen ja keskustelunherättäjien julkaisuja. Aineisto koostuu kahdenlaisista raporteista. Ensinnäkin käsittelen kansainvälisten elinten julkaisuja. Toiseksi mukaan on otettu joitakin suomalaisia ja tanskalaisia, melko tuoreita raportteja – tällä pyrin saamaan esiin vertailua maittain. Muitakin raportteja olisi varmaan löytynyt, mutta jo näistä löytyy paljon aineistoa. Julkaisut ovat seuraavat:

- Oikeudenmukainen globalisaatio: mahdollisuuksia kaikille. [Globalisaation sosiaalisen ulottuvuuden maailmankomissio.] Ulkoasiainministeriön julkaisuja 7/2004. [Viittaus: ILO-komissio, 2004]

- Bob Deacon & al.: Global Social Governance. Themes and Prospects, 2003. [Viittaus: Deacon & al. 2003]

- Valtioneuvoston kanslia: Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi, 2004. [Viittaus: Valtioneuvoston kanslia, 2004]

- Tapani Ruokanen: Suomen menestyksen eväät. Tiekartta tulevaisuuteen. EVA, 2004. [Viittaus: EVA, 2004]

- Regeringen: Globaliseringen – sammenfatning og konklusioner, 1997. [Viittaus: Tanskan hallitus, 1997]

- Velfærdskommissionen: Analyserapport – Fremtidens velfærd og globaliseringen, 2005. [Viittaus: Hyvinvointikomissio, 2005]

Muutama tieto kirjoittajista ja organisaatioista on varmaan paikallaan. ”Oikeudenmukaisen globalisaation” laadinta käynnistyi kansainvälisen työjärjestön ILO:n aloitteesta. Komission puheenjohtajina olivat Suomen ja Tansanian presidentit Tarja Halonen ja Benjamin Mkapa; muut jäsenet olivat tunnettuja tutkijoita ja poliitikkoja eri puolilta maailmaa. Ryhmä tapasi ja haastatteli lukuisia ihmisiä, ja sitä voikin pitää varsin edustavana. Deaconin ja kumppaneiden julkaisu taas on neljän britti- ja suomalaistutkijan panos keskusteluun. He ovat tunnettuja mm. osin Stake:ssä toimivasta Globalism and Social Policy -ohjelmasta ja Global Social Policy -aikakauslehden toimittamisesta.

Valtioneuvoston kanslian julkaisun taustalla oli selvitystyötä ja ohjausryhmä, jota johti valtiovainministeriön ylijohtaja Anne Brunila ja jon-

ka jäsenet olivat taloustieteilijöitä ja virkamiehiä. Raportin julkaisemisen yhteydessä sitä arvioitiin Matti Vanhasen vastineeksi Tarja Haloselle. EVA:n paljon julkisuutta saanut ”tiekartta” on Suomen Kuvalehden päätoimittajan yhteenveto kymmenien yritysjohtajien haastatteluista. Se siis heijastelee elinkeinoelämän toiveita ja murheita. Tanskan hallituksen nimissä julkaistu Globaliseringen on paljolti maan valtiovarainministeriön työtä. Sen sijaan uudempi, nk. hyvinvointikomission raportti on laajapohjaisemman valmistelun tulosta: professori Torben M. Andersenin johtamassa ryhmässä oli tutkijoita ja yritysjohtajia.

Kysymykset ja analyysi

Raportteja lähestytään muutaman keskeisen kysymyksen kautta. Kysyn, miten tekstit sijoittuvat edellä teoreettisessa osiossa esitettyihin jaotteluihin. Siis löytyykö keskittymistä globalisaation yleisiin suuntaviivoihin vai kansallisvaltion ja globaalin väliseen suhteeseen? Ja nähdäänkö globalisaatio ensi sijassa taloudellisena muutoksena vai nostetaan esiin globalisaation sosiaaliset vaikutukset? Näiden jaottelujen valossa on vielä analysoitava, mitä asioita aivan erityisesti kussakin raportissa korostetaan. Lisäksi voi tarkastella, kuinka myönteisesti tai kriittisesti globalisaatioon ja sen vaikutuksiin suhtaudutaan. Ja kun kyseessä ovat politiikkaraportit, yksi kysymys on, millaisia johtopäätöksiä ja suosituksia raportit antavat ja kenelle ne on suunnattu.

Raporttien läpikäynti edustaa eräänlaista tekstianalyysia. Kun mitään erityistä eksaktia menetelmää ei käytetä, kyseessä on lähinnä kriittinen lähiluku. Seuraavassa analysoin ensin ILO-komission ja Deaconin ja kumppaneiden julkaisuja; ne ovat laaja-alaisia tekstejä, joissa sosiaalinen ulottuvuus otetaan vakavasti. Toisen ryhmän muodostavat kansalliset suomalaiset ja tanskalaiset raportit. Niistä voi vertailla hallituksen piirissä syntyneitä julkaisuja. Hyvinvointikomissiota voi pitää enemmän tutkimussuuntautuneena, kun taas EVA-raportti jää edustamaan elinkeinoelämän ääntä.

Globaalit sosiaaliset pulmat ja globaalihallinnan mahdollisuus

Deaconin ja kumppaneiden (2003) julkaisu koos-

tuu neljän kirjoittajan omista luvuista, joista keskityn Deaconin yleisimpään osuuteen, vaikka myös luvut terveyspalveluista ja ei-valtiollisista toimijoista ovat kiintoisia. Käsiteltävä luku alkaa globalisaation käsitteestä, ja siinä omaksutaan laaja-alainen globalisaatiokäsite: kyse on ajan ja tilan kutistumisesta sekä tiivistyvistä yhteyksistä taloudellisten ja sosiaalisten toimijoiden ja tapahtumien välillä maailman eri osissa. Pelkkä taloudellinen määräytyminen ei siis riitä. Globalisaation nykyistä menoa luvussa ei kuitenkaan kannateta – muutos on tarpeen. Deacon torjuu radikaaleimmat muutosehdotukset ja katsoo sijoittuvansa jonnekin institutionaalisten reformistien ja globaalin transformaation kannattajien väliin. Kanta on lähellä sitä, jota Held ja McGrew (2005) kutsuvat kosmopoliittiseksi sosiaalisesti demokratiaksi.

Globaalilla sosiaalisella hallinnalla on siis tilausta. Nykytilanteessa on turhan paljon hajautumista ja keskinäistä kilpailua. Esimerkiksi työelämän normien kysymyksessä vastakkain ovat Pohjoisen reformistit, jotka ajavat globaalia lainsäädäntöä epähyväksyttävien työelämän normien kieltämiseksi, ja Etelän uudistajat, joiden mukaan parannukset etenevät vain vähitellen Etelän kehittymisen yhteydessä käytävien kamppailujen kautta. Deacon keskustelee kunnianhimoisista globaalin sosiaalisen hallinnan vaatimuksista (globaalit verot, YK:n demokratisoiminen jne.), mutta näkee myös vaatimusten tiellä olevat esteet. Todennäköisempää on pragmaattisempi kehitys. Instituutioiden ohella perustana voisivat olla globaalit verkostot, kumppanuudet ja projektit. Lopulta julkaisu onkin varsin käytännön läheinen, aina Suomelle ja samoin ajatteleville maille osoitettu ja suosituksia myöten. Tässä siis lähestytään kansallisvaltiollista lähestymistapaa, vaikka muutoin kyse on globaalin tason pohdinnoista.

Myös ILO-komission (2004) laaja raportti hahmottelee ratkaisuesityksiä. Tarja Halonen ja Benjamin Mkapa tähdentävät kuitenkin esipuheessaan, että komissio ei ehdota ihmeläkköitä eikä yksinkertaisia ratkaisuja, vaan uutta näkökulmaa. Tämä näkökulma on luonnollisesti jo komission mandaatissa määritetty sosiaalinen ulottuvuus. Päämääränä on oikeudenmukainen globalisaatio, joka luo mahdollisuuksia kaikille. Raportin keskeiset jaksot käsittelevät toisaalta globalisaation luonnetta ja vaikutuksia, toisaalta globalisaation hallintaa.

Globalisaation tärkeimmiksi piirteiksi raportti nimeää kansainvälisen kaupan vapautumisen,

suorien ulkomaisten sijoitusten lisääntymisen ja valtavien rajat ylittävien rahavirtojen syntymisen. Näistä esitetään joitakin tunnuslukuja. Niiden taustana hahmotetaan päätökset alentaa kansainvälisten taloudellisten toimien kansallisia esteitä ja uuden teknologian vaikutukset erityisesti tiedon ja tiedonvälityksen alueella. Näitä painotuksia arvioidessa voi panna merkille, että vaikka koko raportin perustana on laaja-alainen, sosiaalinen näkökulma, itse globalisaatio määrittyy varsin taloudellisesti ja teknologisesti. Globalisaation määrittämisestä erotetaan sen ”vaikutukset”. Ne jakautuvat epätasaisesti eri maiden kesken, myös eri kehitysmaiden kesken. Erityisesti pääomavirtojen vapauttaminen on voinut johtaa äkillisiin vaihteluihin ja voimavarojen väärään kohdistamiseen, ja ongelmiin kuuluu myös makrotaloudellisten toimien vaikeutuminen. Tärkeä kysymys on vaikutus työllisyyteen, epätasa-arvoon ja köyhyys. Globalisaatioon liitetään usein epätasa-arvon ja köyhyyden kasvu. Raportti on kuitenkin varovainen tulkinnoissaan: havaitut seuraukset heijastavat useiden tekijöiden yhteisvaikutusta, joten ”on tärkeää välttää yleistä erehdystä laskea kaikki havaitut seuraukset, sekä myönteiset että kielteiset, kokonaan globalisaation tilille” (ILO-komissio 2004, 46). Mutta kumpuaako tämä pulma osin siitä, että ensin globalisaatio määritetään kapea-alaisesti taloudelliseksi prosessiksi ja että muut kysymykset ovat ”vaikutuksia”. Toinen mahdollisuus olisi tarkastella globalisaatiota niin taloudellisenä, sosiaalisena kuin kulttuurisena prosessina, jolloin monet kysymyksistä ovat osa mutkikasta globalisaatioprosessia. Laajojen yhteiskunnallisten prosessien tapauksessa yksiselitteisten vaikutusten eristäminen on tunnetusti vaikeaa, ja vaikutusten sijaan voi usein puhua vuorovaikutuksesta. (Palier & Sykes 2001.)

Komission päätehtävä on kuitenkin globalisaation hallinnan pohdiskelu. Kansallisten valmiuksien ja myös paikallistason korostaminen on sinänsä tärkeää. Varsinaiset globaalihallinnan kysymykset jaetaan kolmeen ryhmään: maailmantalouden sääntöjen tasapuolistaminen, kehitysavun ja maailmanlaajuisten taloudellisten ja sosiaalisten tavoitteiden toimintalinjausten kehittäminen sekä globaalihallinnan instituutioiden vahvistaminen. Raportti esittää aikamoisen määrän suosituksia ja toimenpide-ehdotuksia, eikä niiden yksityiskohtainen käsittely ole tässä yhteydessä mielekästä. Osin tavoitteet liittyvät nykyistä oikeudenmukaisempiin maailmantalouden sääntöihin,

ja erityisesti kehitysmaiden aseman kohentamiseen. Kyse on kansainvälisen kaupan markkinoille pääsystä ja pääsystä maailmanlaajuisiin tuotantjärjestelmiin. Tärkeitä ovat työelämän perusnormit (kuten pakkotyön ja lapsityön torjuminen) ja ihmisten liikkuminen yli rajojen. Yksi raportin keskeisiä teemoja on säällisen työn (decent work) saaminen maailmanlaajuisesti tavoitteeksi: avaintekijöitä ovat täystyöllisyys, sosiaaliturva, perusoikeuksien toteutuminen työssä ja sosiaalinen vuoropuhelu. Myös ”finanssiarkkitehtuurin” (maailmanlaajuisen rahatalouden järjestelmän) uudistusta ja vakauttamista esitetään, joskin näiltä osin muotoilut ovat varsin varovaisia verrattuna moniin vaatimuksiin täysremontista. Toinen osa ehdotuksista on institutionaalisia: on luotava entistä vastuullisempia instituutioita. Esiin tulevat YK-eliimin nojaavan monenkeskisen järjestelmän vahvistaminen, työelämän osapuolten aktivointi ja kansalaisyhteiskunnan osanoton ja sen edustavuuden parantaminen. Kaikki ehdotukset on esitetty usein aiemminkin, joskin ne on nyt nivottu yhteen, ja läpikäyvänä näkökulmana on ihmisten sosiaalisen turvallisuuden edistäminen globaalin muutoksen oloissa. Mistään suurista mullistuksista ei voi puhua ja erityisesti voi panna merkille, että globaaleihin valtasuhteisiin (esimerkiksi Yhdysvaltojen ja G8-maiden hallitseva asema) ei juuri kajota.

Osaltaan ILO-komission ja aiempien komiteoiden ratkaisuehdotusten pohjalta on joulukuusta 2002 toiminut nk. Helsinki-prosessi. Prosessin suuntaviivoista päättää Helsinki-ryhmä, jota johtavat Suomen ja Tansanian ulkoministerit. Sen tavoitteena on aikaansaada sellaisia aloitteita, jotka ovat toteuttamiskelpoisia käytännössä ja joilla voidaan osoittaa olevan suora kytkös heikoimmassa asemassa elävien ihmisten arkielämän laadun parantamiseen. (Ks. Helsinki-prosessi, 2005.)

ILO-komission raportin keskeisiä ja usein toistuvia käsitteitä ovat oikeudenmukaisuus, vastuullisuus ja säällinen työ. Tässä mielessä komission voi katsoa vetoavan arvoihin ja eettisiin periaatteisiin. Vähemmälle jää sen kysyminen, mikä näiden arvojen suhde on taloudellisiin ja poliittisiin rakenteisiin ja realiteetteihin (ks. Kaul 2004). Toisaalta toimenpide-esitykset löytävät parantamista oikeudenmukaisuuden osalta vähän joka suunnalta, ja voi kysyä, hajoaako kokonaiskuva mitä erilaisimpiin hyviin asioihin, joiden tärkeysjärjestys jää avoimeksi (ks. Bullard 2004). On tie-

tenkin muistettava raportin luonne eri näkökantojen kompromissina. Ratkaisevaa on, kuinka se suuntaa lähivuosina globaalia keskustelua. Deaconin ja kumppaneiden (2003) lista on luonnollisesti tiiviimpi, mutta myös vähemmän konkreettinen. Erona on Deaconin painotus, että vaikka institutionaaliset muutokset ovat tarpeen, keskeisiksi nousevat verkostot, kumppanuudet ja projektit.

Suomalaiset ja tanskalaiset globalisaatio-raportit: kansallinen kilpailukyky – entä sosiaaliset pulmat?

Tanskan hallituksen (1997) ja Valtioneuvoston kanslian (2004) raportit ovat kummatkin hallituksen ja sen virkamiesten piirissä syntyneitä, virallisuonteisia asiakirjoja. Ensin voi kysyä, mikä on saanut raporttien laatimisen tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi. Kenelle niiden sanoma on suunnattu? Tanskalaisessa julkaisussa tavoite on esitetty selkeästi ja samalla melko suppeasti. Tavoitteena on hahmotella lähtökohtia hedelmälliselle poliittiselle debatille globalisaatiosta ja sen vaikutuksista. Analyysit keskittyvät globalisaation mahdollisiin rakenteellisiin vaikutuksiin ja talouspoliittisiin seurauksiin. (Tanskan hallitus, 1997, 4.) Kyse onkin enemmän analyysista kuin toimenpideohjelmasta. Sen sijaan suomalainen raportti on oikea toiveiden tynnyri: se listaa peräti 129 toimenpide-ehdotusta. Suomalaisten urheilu- tai euroviisumenestystä ei sentään listalta löydy. Mutta tavoite ilmaistaan varsin yleisluonteisesti: tehtävänä on arvioida, miten käynnissä oleva maailmantalouden murros vaikuttaa Suomessa eri toimialoihin ja niiden työllisyysnäkyymiin sekä mitä haasteita muuttuva toimintaympäristö synnyttää yhteiskuntapolitiikan eri lohkoilla (Valtioneuvoston kanslia, 2004, 5). Kumpikin raportti kumpuaa kansallisvaltiollisesta näkökulmasta, oman aseman säilyttämisestä ja parantamisesta, ja tämä korostuu etenkin Suomen tapauksessa. Molemmissa tapauksissa nousee esiin myös kaksi hallitsevaa painopistettä: talouden muutokset ja kansallinen kilpailukyky.

Entä globalisaation määrittäminen raporteissa? Suomalainen työryhmä selviää globalisaation yleisestä käsittelystä melko nopeasti, ja esitys on luvalla sanoen pinnallinen. Se tehdään selväksi, että prosessia tarkastellaan vain taloudellisesta näkökulmasta. Tosin havaitaan, että ”globalisaatiol-

la on vahvat kulttuuriset ja poliittiset ulottuvuudet, jotka myös vaikuttavat käyttäytymiseen”; silti ”niitä ei kuitenkaan tarkastella tässä raportissa, joka keskittyy tarkastelemaan kysymystä, miten suomalainen tuotanto ja työ menestyvät muuttuneissa ja edelleen nopeasti muuttuvissa oloissa” (Valtioneuvoston kanslia, 2004, 11). Sosiaalista ulottuvuutta tässä ei erikseen mainita. Tanskalaiset virkaveljet ovat tehneet selvästi perusteellisempaa työtä, jos kohta ekonomismi luonnehtii myös heidän aikaansaannostaan. Vaikka näkökulmana on Tanskan talous, raportti sisältää laajoja globaalien prosessien analyyseja ja vertailuja maittain erityisesti kansainvälisen kaupan, yritysten ulkomaisten investointien, tuottavuuskehityksen sekä teknologian ja työllisyyden osalta. Ekonomismiin liittyy kuitenkin se, että kun analyysi perustuu perinteiseen kansainvälisen työnjaon harmoniseen teoriaan, perussuhtautuminen globalisaatioon on kauttaaltaan optimistinen. Globalisaatio on kaikkien maiden etu (Tanskan hallitus, 1997, 12–15). Suomalainenkin raportti toteaa, että ”globalisaation uusi vaihe on koko maailmantalouden kannalta myönteinen asia” (Valtioneuvoston kanslia, 2004, 5), mistä tosin hie-man epäloogisesti edetään maalaamaan Suomen edessä häämöttäviä uhkakuvia. Jos halutaan käyttää jaottelua globalisteihin ja epäilijöihin (Held & McGrew 2005), kumpaakin kirjoittajaryhmää tulisi epäilemättä pitää globalisteina ja myös varsin affirmatiivisina.

Sekä tanskalaisilla että – eritoten – suomalaisilla on huoli siitä, kuinka oma kotimaa voi menestyä globaalissa kilpailussa. Mahtuuko kuvaan lainkaan sosiaalista ulottuvuutta? Ensin voi kuitenkin kysyä, mistä huoli kansallisesta kilpailukykyistä juontuu. Suomalaisessa talous- ja yhteiskuntapolitiisessa keskustelussa kilpailukykyä on tosin kymmeniä vuosia pidetty silmäteränä, ja myös Tanskassa tällainen ajattelu on voimistunut 1980-luvun alusta lähtien (Kosonen 1998, 87–92, 97). Silti globaalien kilpailun myötä puhe kansallisesta kilpailukykyistä on entisestään voimistunut ja laajentunut. Mutta – eikö Pohjoismaita ole eri vertailuissa pidetty varsin kilpailukykyisinä? Yhteiskuntatieteilijä Manuel Castellsin ja filosofi Pekka Himasen (2001) tulkinnassa Suomen tietoyhteiskuntamalli on menestynyt siksi, että maailmanluokan IT-osaaminen on yhdistetty tasa-arvoiseen hyvinvointivaltioon. Laaja ja tasa-arvoistava hyvinvointivaltio ei ole talouskasvun jarru, vaan se toimii kilpailukykyä vahvis-

tavana tekijänä. Tosin ongelmakohtiinkin kiinnitetään huomiota, ja osin analyysia voi pitää kunnioittavana, mutta sen sivuuttaminen nykyisessä keskustelussa oudoksuttaa. Nykyinen huoli kansallisesta kilpailukykyvyydestä saattaisi perustua kahteen seikkaan. Ensiksi voidaan arvella, ettei 1990-luvun loppuun sijoittuva analyysi enää päde nykymaailmassa. Toiseksi on mahdollista tähdentää, että tulevaisuuden haasteet kovenevat kaiken aikaa, joten kilpailukykyä on oltava aina huolissaan, päivin ja öin. Ensimmäistä näkökohtaa voi joiltakin osin arvioida World Economic Forumin (2005) uusimman kansainvälisen kilpailukykyvertailun pohjalta. Kun mukana ovat kaikki teollistuneet maat ja koko joukko vähemmän teollistuneitakin, viiden kärki vuonna 2004 oli seuraava: Suomi, Yhdysvallat, Ruotsi, Taiwan ja Tanska. Ei siis kovin huolestuttavaa Suomen ja Tanskan osalta. Jälleen voidaan tosin kritisoida lähestymistapaa ja mittareita, mutta jotain vertailu kuitenkin kertonee. Keskeisenä huoliargumenttina on siten pidettävä toista, tulevaisuuteen suuntautuvaa ajattelua.

Suomalainen raportti esittää jo alkuun tulevaisuuden uhkakuvat. ”Globaali kilpailu on ... vakava haaste. Jos Suomi ei kykene sopeutumaan ja uudistumaan, se uhkaa ajautua heikon työllisyyden, hitaan talouskasvun ja pysyvien julkisen talouden tasapaino-ongelmien kierteseen. Uhkien muuttaminen mahdollisuuksiksi edellyttää selvää strategiaa.” (Valtioneuvoston kanslia, 2004, 5.) Suomen pulmina ovat matalan kustannustason mutta korkean osaamistason maiden kilpailu, suhteellisen korkeana pysynyt työttömyys ja heikko kyky houkutellessa ulkomaisia osaajia ja sijoituksia. Tarvitaan siis strategiaa, joka tiivistyy iskusanoihin ”osaava, avautuva ja uudistuva Suomi”. Itse teksti ei ole yhtä iskevää, vaan se puuroutuu erilaisten hyvinä pidettävien asioiden pikkupiirteiseksi ja suunnittelukieliseksi kokoelmaksi – ”kehitetään” ja ”selvitetään”, kuten muissakin alan papereissa (ks. Pehkonen 2005). Uudistumisosiossa työmarkkinat ja niiden joustavuus ovat keskiössä, ja tämä osa on herättänyt eniten kritiikkiä. Silti raportin keskeisten strategiatointien voi katsoa liittyvän ”osaavaan Suomeen”. Koulutusjärjestelmään on saatava laatua ja kannustavuutta, yliopistoista huippuosaamisen keskuksia. Osaamiseen liittyy myös tiede- ja teknologiapolitiikan kehittäminen innovatiopolitiikaksi. Tämän voi tulkita niin, että globaaleihin haasteisiin vastataan parhaiten osaamista ja joustavuutta

lisäämällä. Saman voi ilmaista niin, että päämääränä on pikemminkin eteenpäin katsova ratkaisu kuin puolustuksellinen ratkaisu (Leborgne & Lipietz 1990), vaikka jälkimmäistäkin esiintyy työmarkkinoita käsiteltäessä. Tiedon ja innovaatioiden korostamisen voi tulkita kytkeytymiseksi aiempaan pohjoismaiseen linjanvetoon, jonka mukaan kilpailukyky globaalissa taloudessa voidaan – ja jopa pitää – nähdä laajemmassa viitekehyksessä kuin uusliberalistisen sääntelyn purkamisen näkökulmasta (ks. Kettunen 2004, 135).

Tietyiltä osin osaaminen nousee esiin myös Tanskan hallituksen (1997) raportissa. Kyse on lähinnä vähän koulutettujen työntekijöiden heikosta työllistymisestä, ja tässä yhteydessä todetaan koulutustason nostamisen välttämättömyys. Laajoja strategioita raportti ei sisällä. Sen sijaan hallituksen kesällä 2005 julkaisema keskustelulehtinen ”Danmark og globalisering” (Regeringen, 2005) paikantaa Tanskan pulmat ja mahdollisuudet globaalissa kilpailussa erityisesti tiedon, koulutuksen ja tutkimuksen alueelle. Puutteina ovat koulutustason jälkeinen jääneisyys, tutkimuspanoksen heikkous ja kasvualojen vähyys moniin muihin maihin verrattuna. Kiintoisaa on, että Suomi monissa vertailuissa otetaan esimerkiksi paremmin sijoittuvasta maasta. Tanskan tavoitteena tulee olla kilpailuasetelmien parantaminen, samalla kun taataan yhteiskunnallinen yhteenkuuluvuus.

Yhteenvetona voi todeta hallituksen piirissä syntyneiden raporttien olevan luonteeltaan erilaisia: tanskalainen keskittyy globalisaatioprosessin analyysiin, suomalainen puolestaan globaalin kilpailun edellyttämiin strategioihin. Tästä juontuu, että suomalaisten teksti kumpuaa varsin kansallisesta näkökohdasta, kun taas tanskalaisen on sekä kansallinen että globaali lähtökohdiltaan. Yhteistä kumminkin ovat globalisaation tulkinta kapeasti taloudellisena prosessina kuten myös kilpailun ja kilpailukykyvyyden tähdentäminen. Tämän vuoksi sosiaalinen ulottuvuus jää marginaaliin, lähinnä työmarkkinakysymykseksi. Siten ei ole yllättävää, ettei mitään pohdintaa globaalista oikeudenmukaisuudesta tule esiin.

Suomalaisen elinkeinoelämän sanansaattajan EVA:n tiekartan tarkastelussa voi arvioida, missä määrin se eroaa valtiollisista linjauksista. Vastaus on: yhtäläisyydet ovat suuremmat kuin erot. Journalistinen ilmaisu kyllä eroaa ekonomistikielestä, mutta sanoma on paljolti sama kuin valtioneuvoston kanslian raportissakin. Samoin

uhkakuva: Suomi on kuilun partaalla, vaaraa ymmärtämättä. Meitä uhkaavat itsetyytyväisyys ja pysähtyneisyys; tuudittaudumme vanhoihin käsityksiin siitä, miten menestymme, vaikka alamäki on jo alkanut. (EVA, 2004, 24.) Myös globalisaatiota koskevan analyysin kapeus on silmiinpistävä. Sen voi tulkita, että globalisaatio nähdään ennen kaikkea taloudellisena ja teknologisena muutoksena. Sosiaalinen ulottuvuus mainitaan silloin, kun torjutaan kansalaisten subjektiivisten oikeuksien lisääminen, joutilaisuus ja raakalaismainen verotus tai vaaditaan loppua puheelle hyvinvointivaltiota (EVA, 2004, 55, 61, 77, 81). Näiltä osin elinkeinoelämän kannat tuovat esiin palvelujen kilpailuttamisen vahvemmin kuin virkamiesvetoinen työryhmä.

Yritysjohtajien haastatteluihin perustuva EVA:n raportti suuntautuu tulevaisuuden visiointiin. On mahdollista hahmottaa neljä erilaista tulevaisuudenkuvaa: Euroopan syrjäseutu, taitava ajopuu, kelpo kilpailija ja globaali huippuosaaja. Jo muiden vaihtoehtojen luonnehdinta kielii, että Suomen tulee asettaa tavoitteekseen tulla globaalisti huippuosaajaksi. Se yhdistää osaamisen ja dynaamisuuden. Globaali huippuosaaja on yritysten kannalta houkutteleva Edelläkävijäyhteiskunta ja kansalaisten kannalta luovuutta tukeva Mahdollisuuksien yhteiskunta. Tässä korostuvat, kuten valtioneuvoston kanslian resepteissä, innovaatiot ja osaaminen. Lisäksi kaivataan omistajia ja yrittäjiä, ja ennen kaikkea rohkeaa johtajuutta. EVA:n tiekartan yleisilmeksi voi nimetä lukijoiden vakuuttelun erilaisin vetoomuksin: tarvitaan kansallinen tahtotila, suomalaisten on opeteltava uudenlaista ajattelua, Suomen on lähdettävä rohkeasti kilpailemaan jne. Epäselväksi ei jää, että vetoomukset on suunnattu kansalliseen keskusteluun, johon globaalin tason muutosehdotukset ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus eivät kuulu.

Löydämmekö sosiaalisen ulottuvuuden viimein tanskalaisen Hyvinvointikomission (2005) analyysiraportista? Ainakin komission tavoitteena on tarkastella globalisaation merkitystä hyvinvointiyhteiskunnan kannalta. (Raportti puhuu sen kummemmin perustelematta hyvinvointiyhteiskunnasta eikä hyvinvointivaltiota.) Mutta toisaalta tehtävä on rajattu: kyse on nimenomaan tanskalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta. Tässä näkökulmasta esiin piirtyy eräitä hyvinvointiyhteiskunnan kehittämisen ongelmia: globalisaatio lisää julkisen sektorin rahoittamisvaikeuksia ja rajoittaa siten reformimahdollisuuksia, tu-

lonjaon epätasaisuus uhkaa kasvaa ja siirtolaisuus luo ongelmia. Itse asiassa maastamuuton ja maahanmuuton analyysi vie pääosan raportista. Tämän korostuksen perustana on komission omaksuma ajatus tanskalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta sukupolvien välisen allekirjoittamattoman, implisiittisen sopimuksen tuloksena: työiässä olevat sukupolvet rahoittavat maksamillaan veroilla lapsille ja vanhoille suunnatut julkiset menot. Kun globalisoituvassa maailmassa rajojen yli liikkuminen on helppoa, tämä sopimus käy haavoittuvaksi. Hyvin koulutetut ihmiset saattavat nauttia koulutuksesta Tanskassa, mutta siirtyä sitten tienaamaan alemman veroasteen maihin. Vastavasti maahan muuttavat ovat usein heikosti koulutettuja ja vaikeasti työllistyviä, eivätkä he siten kerrytä paljonkaan verorahoitusta. (Hyvinvointikomissio 2005, 12–14.) Sinänsä tällainen analyysi puuttuu yhteen hyvinvointivaltion (-yhteiskunnan) aroista kohdista. Voi kuitenkin kriittisesti kysyä, eikö muuttoliikkeen nostaminen keskeiseksi kohtalonkysymykseksi ole koko lailla liioittelua. Vaikka muuttoliike Tanskaan on ollut vilkkaampaa kuin esimerkiksi Suomeen ja ulkomaalaisten työllistyminen on keskimääräistä vaikeampaa, valtaosa työikäisistä siirtolaisista on kuitenkin työmarkkinoilla. Nykyisinhan EU-maissa päinvastoin puhutaan väestön vähenemisestä ja maahanmuuton tarpeellisuudesta, joskin tällöin usein tarkoitetaan koulutettua ja työkokemusta saanutta työvoimaa. Tiedämme kuitenkin, että Tanskassa kriittinen suhtautuminen maahanmuuttajiin on viime vuosina yltenyt ja että vuoden 2002 lainsäädännöllä maahanpääsyn ehtoja tiukennettiin selvästi.

Eikö Hyvinvointikomissio pidä pääoman ja rahavirtojen liikkuvuutta tärkeänä kysymyksenä hyvinvointiyhteiskunnalle? Tavallaan, sillä itse globalisaatio määrittyy tässäkin raportissa talouden kautta. Keskiössä ovat työmarkkinat: enemmän ja vähemmän koulutettujen kuilu uhkaa leventyä. Myös verokilpailua pohditaan monelta kannalta, mutta dramatisoivia päätelmiä vältetään. Tuntuu siltä, että eräässä mielessä Hyvinvointikomission voisi sijoittaa Helden ja McGrew'n (2005) globalisaation epäilijöiden ryhmään, ei niin että se kiistäisi globalisaation merkityksen, vaan että se suhtautuu epäillen moniin väitteisiin globalisaation vaikutuksista julkiseen sektoriin ja hyvinvointiyhteiskuntaan. Pikemminkin päätelmäksi tulee, että globalisaatio ei tee mahdolltomaksi pitää yllä kehittyntä hyvinvointiyhteiskuntaa (Hyvin-

vointikomissio 2005, 67). Komissio käsittelee monia sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyviä kysymyksiä, mutta näkökulmaltaan se on puhtaasti kansallinen.

Kaikkiaan näissä suomalaisissa ja tanskalaisissa raporteissa nähdään globalisaatio vakavana haasteena mutta myös mahdollisuutena. Näkökulma on kauttaaltaan kansallinen ja silmäteränä on erityisesti kansallinen kilpailukyky. Sosiaalinen tulee esiin lähinnä työmarkkinakysymyksinä tai julkisen talouden rahoituspulmina. Pari seikkaa kiinnittää huomiota. Ensinnäkään kilpailukyvyn korostaminen tai Kiina-ilmiön pelko ei johda ehdottamaan omalle maalle puolustuksellista strategiaa, kilpailua alhaisilla työvoimakustannuksilla. Päinvastoin tähdennetään eteenpäin katsovaa strategiaa, joka perustuu osaamiseen ja innovaatioihin – ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen, mutta vain tanskalaisessa tulkinnessa. Tämä poikkeaa neoliberaaleista deregulaation vaatimuksista. Toiseksi on kiintoisaa, että kovin suuria eroavuuksia ei löydy johtavien virkamiesten, eturivin tutkijoiden ja elinkeinoelämän edustajien kantojen välillä. Heijastaako tämä pienten maiden kansallisten eliittien yksituumaisuutta ja yhteenkuuluvuutta?

Päätelmiä

Tässä esityksessä analysoidaan eräitä viimeaikaisia globalisaatioraportteja. Osa näistä on kansainvälisen tason julkaisuja: ”Global Social Governance” (Deacon & al.) ja Globalisaation sosiaalisen ulottuvuuden maailmankomission (ILO-komissio) ”Oikeudenmukainen globalisaatio: mahdollisuuksia kaikille”. Toisen osan muodostavat suomalaiset, valtioneuvoston kanslian ja EVA:n, raportit sekä tanskalaiset Tanskan hallituksen ja Hyvinvointikomission julkaisut. Näiden kansallisten raporttien osalta olen pyrkinyt vertailemaan asetelmaan. Raportteja on lähestytty alussa esitetyn globalisaatioteorioita käsittelevän jakson valossa. Kysymyksinä on siten, nähdäänkö globalisaatio painotetusti taloudellisenä muutoksena vai nähdäänkö globalisaation sosiaaliset vaikutukset, sekä keskitytäänkö globaaleihin kysymyksiin vai kansalliseen globalisaatiostrategiaan. Lisäksi kysyn, kenelle raportit on suunnattu ja millaisia suosituksia ne antavat.

Kansalliset raportit on selkeästi suunnattu kotimaiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Mutta jopa tässä valossa hämmästyttää tekstien painot-

tuminen pelkästään oman maan menestykseen ja kilpailukykyyn. Voi tietysti sanoa, että tähän on ollut tekstien laatimisen tarkoituskin. Mutta eikö kansallinen näkökulma nivelly lainkaan globaaleihin ongelmiin ja globaalihallinnan kysymyksiin? Eikö ”meidän” intresseissämme ole hallittu ja nykyistä oikeudenmukaisempi maailmanlaajuinen kehitys? Tuntuu siltä, että tässä heijastuu perinteinen työnjako. Valtiovarainministeriön ja sektoriministeriöiden samoin kuin elinkeinoelämän vastuulla ovat kansalliset kysymykset, kansainvälinen taso delegoidaan ulkoministeriölle, kansainväliselle yhteistyölle ja ”maailmanparantajille”. Tällainen työnjako vain ei toimi eurooppalaistumisen ja globalisaation oloissa.

Paradoksaalisesti siis suomalaiset ja tanskalaiset globalisaatioraportit, joiden voisi kuvitella tarkastelevan globaaleja kysymyksiä, ovatkin raportteja kansallisen kilpailukyvyn parantamisesta. Toinen paradoksi on, että vapaiden globaalien markkinoiden ihailu yhdistyy vankkaan luottamukseen (kansallis)valtioon ja valtiollisiin toimintaohjelmiin.

Tarkastelluissa kansainvälisen tason julkaisuisa, varsinkin ILO-komission raportissa, erikoista on globalisaation käsittäminen taloudellisen prosessina, jolla kyllä on sosiaalisia vaikutuksia. Tilalle olisi voinut ajatella laaja-alaisempaa globalisaation määrittystä. Toisaalta tarkastelun näkökulma on korostetun globaali ja sosiaalisen ulottuvuuden kattava. Sekä Deaconin ja kumppaneiden että ILO-komission linjausten voi sanoa olevan lähellä sitä, jota Held ja McGrew (2005, 138–145) kutsuvat kosmopolitiittiseksi sosiaalseksi demokratiaksi. Se pyrkii vaalimaan sosiaalisen demokratian tärkeitä arvoja – oikeusvaltiota, poliittista tasa-arvoa, demokraattista politiikkaa, yhteiskunnallista solidaarisuutta ja taloudellista tehokkuutta – ja soveltamaan niitä uuteen globaaliin talouden ja politiikan asetelmaan. Kysymykseksi jää, kuinka hyvin näitä ideoita on pystytty konkretisoimaan ja kuinka niiden toteutumisesta estävät realiteetit on hahmotettu. Näiltä osin on tilaa uusille ehdotuksille ja puheenvuoroille.

Oma – ehkä jatkotutkimuksen – tehtävänsä olisi tarkastella, mihin ja miten globalisaatioraportit ovat vaikuttaneet. Jo nyt voi nähdä, että niiden julkaisemista on uutisoitu laajalti ja niiden ehdotuksia on kommentoitu. Jo tämä on osa vaikutuksista, mutta ratkaisevampaa on ehdotusten toteutuminen käytännössä.

TIIVISTELMÄ

Pekka Kosonen: *Globalisaatioreportit, sosiaalinen ulottuvuus ja kansallinen kilpailukyky*

Artikkelissa vertaillaan ja analysoidaan kuutta globalisaatioreporttia. Osa näistä on kansainvälisiä julkaisuja: Deaconin ja kumppaneiden ”Global Social Governance” ja Globalisaation sosiaalisen ulottuvuuden maailmankomission ”Oikeudenmukainen globalisaatio: mahdollisuuksia kaikille”. Toisen osan muodostavat viimeaikaiset suomalaiset ja tanskalaiset raportit. Julkaisuja on analysoitu globalisaatioteorioita käsittelevän osion valossa. Kysymyksenä on, nähdäänkö globalisaatio lähinnä taloudellisena muutoksena vai myös sosiaalisena prosessina, ja keskitytäänkö raporteissa globaaleihin kysymyksiin vai kansalliseen glo-

balisaatiostrategiaan. Kansalliset raportit on selkeästi suunnattu kotimaiseen keskusteluun ja päätöksentekoon, mutta jopa tässä valossa hämmästyttää niiden painottuminen pelkästään oman maan menestykseen ja kilpailukykyyn. Tuntuu siltä, ettei kansallinen näkökulma lainkaan nivelly globaalihallinnan kysymyksiin. Paradoksaalisesti suomalaisissa ja tanskalaisissa raporteissa vapaiden globaalien markkinoiden ihailu yhdistyy vankkaan luottamukseen valtiollisiin toimintaohjelmiin. Kansainvälisissä julkaisuissa globaalihallintaa pohditaan, erityisesti sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta. Kysymyksiä jää, kuinka hyvin idealeja on pystytty konkretisoimaan ja kuinka niiden toteutumista estävät realiteetit on hahmoteltu.

KIRJALLISUUS

- BECK, ULRICH: Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997
- BULLARD, NICOLA: The New Elite Consensus? Global Social Policy 4 (2004): 2, 143–145
- CASTELLS, MANUEL & HIMANEN, PEKKA: Suomen tietoyhteiskuntamalli. Helsinki: WSOY, 2001
- GARRETT, GEOFFREY: Partisan Politics in the Global Economy. Cambridge: Cambridge University Press, 1998
- HELD, DAVID & MCGREW, ANTHONY & GOLDBLATT, DAVID & PERRATON, JONATHAN: Global Transformations. Politics, Economics and Culture. Cambridge: Polity Press, 1999
- HELD, DAVID & MCGREW, ANTHONY: Globalisaatio. Puolesta ja vastaan. Tampere: Vastapaino, 2005
- HELSINKI-PROSESSI. 2005. www.helsinki.fi/process
- HIRST, PAUL & THOMPSON, GRAHAME: Globalization in Question. The International Economy and the Possibilities of Governance. Cambridge: Polity Press, 1996
- KAUL, INGE: Since Markets AND Governments Fail, Let's Try Values: Reading between the Lines of the Report of the Commission on the Social Dimension of Globalization. Global Social Policy 4 (2004): 2, 141–143
- KETTUNEN, PAULI: The Notion of Nordic Model as a Framework for Comparative Knowledge. P. 125–139. In: Marjanen, Jani & Stenius, Henrik & Vauhkonen, Jussi (eds): Research on the Study of the Nordic Welfare State. Papers from the August 2003 Conference in Helsinki. Helsinki: Renvall Institute, 2004
- KOSONEN, PEKKA: Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino, 1998
- KOSONEN, PEKKA: Globalisaatio sosiologisena käsitteenä. Sosiologia 36 (1999): 3, 181–192
- LEBORGNE, DANIELE & LIPIETZ, ALAIN: How to Avoid a Two-Tier Europe. Labour and Society 15 (1990): 2
- MISHRA, RAMESH: Globalization and the Welfare State. Cheltenham: Edward Elgar, 1999
- PALIER, BRUNO & SYKES, ROBERT: Challenges and Change. Issues and Perspectives in the Analysis of Globalization and the European Welfare States. P. 1–16. In: Sykes, Robert & Palier, Bruno & Pri-

- or, Pauline M. (eds): Globalization and European Welfare States. Challenges and Change. Basingstoke: Palgrave, 2001
- PEHKONEN, JAAKKO: 129 toivetta – globalisaatioreportin arviointia. Talous & yhteiskunta 33 (2005): 1, 2–7
- REGERINGEN. Danmark og globaliseringen. Debatpjece om globaliseringens udfordringer for Danmark. 2005. www.globalisering.dk
- ROBERTSON, ROLAND: Globalization. Social Theory and Global Culture. London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage, 1992
- SAARI, JUHO: Globaali hallinta. Historiallinen tutkimus globalisaation tulevaisuudesta. Helsinki: Yliopistopaino, 2004
- SWANK, DUANE: Global Capital, Political Institutions, and Policy Change in Developed Welfare States. Cambridge: Cambridge University Press, 2002
- WEISS, LINDA: The Myth of the Powerless State. Governing the Economy in a Global Era. Cambridge: Polity Press, 1998
- WORLD ECONOMIC FORUM. Global Competitiveness Report 2004–2005. 2005. www.weforum.org

KÄSITELLYT RAPORTIT

- DEACON, BOB & OLLILA, Eeva & KOIVUSALO, MERI & STUBBS, PAUL: Global Social Governance. Themes and Prospects. Helsinki: Ministry for foreign affairs in Finland, 2003
- EVA, 2004 = RUOKANEN, TAPANI: Menestyksen eväät. Tiekartta tulevaisuuteen. Helsinki: EVA, 2004
- HYVINVOINTIKOMISSIO, 2005 = Velfærdskommissionen. Analyserapport – Fremtidens velfærd og globaliseringen. København: Schultz, 2005
- ILO-KOMISSIO, 2004 = Oikeudenmukainen globalisaatio: mahdollisuuksia kaikille. [Globalisaation sosiaalisen ulottuvuuden maailmankomissio.] Ulkoasiainministeriön julkaisuja 7/2004. Helsinki: Edita, 2004
- TANSKAN HALLITUS, 1997 = Regeringen. Globaliseringen – sammenfatning og konklusioner. København: Schultz, 1997
- VALTIONEUVOSTON KANSLIA, 2004 = Valtioneuvoston kanslia: Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004. Helsinki: Edita, 2004.